

J. ALTUNA, J. M. BARANDIARAN, J. M. BUSCA ISUSI, J. CARO BAROJA, M. PELAY OROZCO - *Itxaskaria. Los éuskaros y el mar*. Bi hizkuntzatan. Euskarazko itxultzaileak J. L. Alvarez Enparanza (Txillardegia) eta Xabier Amuritzza. Argazkiak, Sigfrido Koch Arruti; argazkien oinak, M. Ortiz de Arratia. Petronor argitaratzaile. 25,5 × 29,5 zm., 475 orr. Bilbo, 1978.

Itsas gaiak ez dira maizegi erabiliak euskal literaturan eta euskal ikerketan, eta bada hor gauza jakingarririk. Hortaz azaldu

berria dugu elkarlanean egindako *Itxaskaria* deritzan liburua, euskaldunak itsasoaren aurrez-aurre izan duten jarreraren adierazgarri.

Itxaskaria ezta ez izen txukun, baina bai liburu mamitsua. Bertako partaideen arteko ditugu J. Altuna, J. M. Barandiaran, J. M. Busca Isusi, J. Caro Baroja eta M. Pelay Orozco, zein baino zeinek testu hobek, eta hoienez itzultzaile izan dira Txillardegia eta Amuriza. Beraz, bi hizkuntzetan dator liburu hau. Idazlanean gainera, edergarri oparatsua eskainia da. Sigfrido Koch-ek eman dio haio ikusgarria izatearen balioa. Bertako fotografia bakoitzari edermina dario, baina ederraren sentipenaz gainera gogoetarako grina piztekoak dira. Argazkien testuak ordea, olerki kutsua nabari dutela, M. Ortiz de Arratiarenak dira.

Liburu zoragarri hau Petronor-ek argitaratu du bere 10. urteburuaren ospagarri. Entrepresak, salgai jarriko diren 500 aleren irabazpena Euskaltzaindiarentzat eta Muskiz eta Abanto-Zierbanako ikastolentzat eskaini du; hau dela ta, aurkezpen egunean Villasanteko euskaltzainburuak ongi agertu zuen bezala, guk ere gauza bera ezan genezake, entrepresen urte-mugak ospatzeko hobe dela holako kultur bidetik zerbait eskainiz betetzea, jan-edan eta keak atereaz bakarrik ospatzeko.

Euskaldunak itsasoaren aurrean zer nolako grinak izan dituen, janari bila, urrutia minez, merkatalgo harremanez, ohore nahiaz, zori ezezagunegatik, itsas-hegalean bizitzeak berak sortu zion urez gaindik abenturaren kezka. Eta, ekintzarik handienak idatzi gabe utzi zituen. Elkanok bezala adibidez. Orain, honegatik, historiagileen lana da lehenean ikerketan eginaz iragana hobeto ezagutzea. Lehenak erakutsiko bai digu gerorako bidea, eta era berean oraingo euskaldunaren ezagutza hobetuko.

Liburuak jasotzen dituen lanetan, ikuspegi askotako emaitzak daude. Izan ere, arestian esan bezala, joera askotakoak izan dira itsas-gizonaren jarrerak, beharrak bultzaturik edo gogoak eraginik. Eta orotariki arrazoiak agertzen dira liburu horretan. Behar bada, lanik andiena eta baliotsuena, argibide eta agiri berriak ere emanek, Julio Caro Barojarena izanen da. Hala ere, berberak liburuaren aurkezpenean aitortu zuen bezala, euskaldunen itsasoko historiak, oraindik ere sekretu asko gordetzen dizkigu eta gure herri honen historiak eta kulturaz arduratzen garen guzian lana dela bakoitzak bere aldetik azterketak eta gehigarriak eskaintzea. Esaldi hau hitzetik hortzera hartuz, artikulua honetan, argitara berri den

liburu eder honen adierazpen zehatza edo laudorioak baino nahiago dut bertan jasotzen ez diren gauzetaz zenbait ohar egitea, liburuaren asmoen lagungarri.

J. Caro Barojak aipatzen du gure itsas-bazterrez aintzinako geografoak ziotena, baina haietarik agiri ziurra eskaini ziguna Strabon izan zen, Geografiaren Iberia partean (III. liburua, 3, 8.), lehen lehenago Kantabria aldeko itsasoetan, Galizia aldetik hasi eta euskaldunetara, larruzko txalupak erabiltzen zituztela, baina bere garairako zuhaitz gerriak hustuz eginak ezagutzen zirela. A. García y Bellido-ren argibideekin datorren edizioak hala dakar (Buenos Aires, 1945).

Bestalde, Caro Baroja, bibliografiaz hain hornitua izanarren ere, lehenago M. Ciriquiain-Gaiztarro-ren lanetan ikusten genuen hutsunetxo berbera nabari du. Karmelo Etxegaraik gai hontaz euskeraz eman zuen lan bateko berri jakingarriak falta dira. Baina hau ezta batere harrigarri. A. Arrinda beraren "Euskalerrria eta arrantza" euskarazko lan bikainean hutsune nabarmen hau agertzen delarik. Etxegaraik, 1921-ean, "Euskalerrriko itsas-gizonak" zeritzan hitzaldi bat eman zuen, geroago, 1923an Euskal-Esnaleako *Itzaldiak* sailean 147-184 orrialdeetan argitaratua eta bere laburtasunean ere gure historiarako ageri eta berri jakingarriak ematen ditu.

Adibidez, 167. orrialdean, XIII eta XIV. mendeetan ezagutu zuen salerosketari buruzkoa, 166. orrialdean Lurberri (Terranova) aldeko berriak eta sortu ziren euskarazko toki izenen zerrenda, *Itxaskaria*-ko 146. orrialdean datorren maparekin konparagarria dena. Baina, oraindik jakingarriago dena, zera da, garai haietako itsasontzien mugimendua numeroz ematea. Esate baterako, 1625. urtean Pasaiatik bale arrantzara irten zirenak 41 ontzi, 288 txalupakin eta 1.475 gizon.

Horrek erakusten digu bale-arrantzaren garrantzia eta hortarako zuten indar neurria.

Euskal-Herriko semeek itsas-nabegazioz idatzi zituzten zenbait liburuaren berri ere ematen digu Caro Barojak, eta hoi gehitu beharrezko iduritzen zaigu 1677. urtean P. Etxeberriek euskaraz eman zuena, lehen Martin Hoiarزابalek frantsesez idatzia.

Juliok liburu horren 240. orrialdean agertzen digun bezala, Felipe II.aren garaian hasi zen itsasaldeko ekintzen beherakada, Gordetik bertatik jartzen zituzten eragozpenetatik hasita eta “Armada Invencible” hura izan zen azkenengo erremata. Honek hipotekatu zituen gure ondasunak eta geroztik ezta iritxi legengo mai-larik.

* * *